

Theoretical article

ПСИХОАНАЛИТИЧНИЯТ ПРИНОС НА ЛЮБОМИР РУСЕВ КЪМ БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

PSYCHOANALYTIC CONTRIBUTION OF LUBOMIR RUSEV TO BULGARIAN LITERATURE

Associate Professor Stoil Mavrodiev, DSc

*Department of Psychology, SWU "Neofit Rilski", Blagoevgrad, Bulgaria.

Bulgaria

email: stoil_m@swu.bg

Абстракт:

Любомир Русев Минчев (1902–1987) е една от най-значимите фигури в ранното развитие на психоаналитичното движение в България през 20-те и 30-те години на XX век. Заедно с Иван Кинкел, Младен Николов, д-р Буко Исаев, Найден Шейтанов и други интелектуалци той работи активно за популяризиране на идеите на Зигмунд Фройд и прилагането им към обществения живот, педагогиката, религията, социалните явления и особено към художественото творчество. Настоящата статия се фокусира върху психоаналитичния принос на Русев към българската литература, с основен акцент върху оригиналните му анализи на творчеството на Христо Ботев и Пею Яворов. Чрез ключови концепции като либидо, аутизъм, влечение към смъртта (Thanatos) и връзката между физиологичния глад и сексуалната енергия Русев разкрива дълбоките несъзнателни пластове в националната поезия и проза.

След 1944 г. психоаналитичните трудове на Русев са систематично маргинализирани и забравени от комунистическия режим, който обявява фройдизма за „буржоазно и реакционно учение“. Днес, в контекста на възраждане на интереса към психоаналитичната литературна критика в България и по света, неговото наследство заслужава задълбочена преоценка и актуализация.

Ключови думи: психоанализа, Любомир Русев, българска литература, Христо Ботев, Пею Яворов, либидо, аутизъм, влечение към смъртта, сублимация, Едипов комплекс

Abstract:

Lyubomir Rusev Minchev (1902–1987) stands as one of the most significant figures in the early development of the psychoanalytic movement in Bulgaria during the 1920s and 1930s. Together with Ivan Kinkel, Mladen Nikolov, Dr. Buko Isaev, Nayden Sheytanov, and others, he actively promoted Sigmund Freud's ideas and applied them to social life, pedagogy, religion, social phenomena, and especially artistic creation. This article focuses on Rusev's psychoanalytic contribution to Bulgarian literature, with emphasis on his original analyses of the works of Hristo Botev and Peyo Yavorov. Through concepts such as libido, autism, death drive (Thanatos), and the interconnection between hunger and sexual energy, Rusev uncovers deep unconscious layers in national poetry and prose.

After 1944, Rusev's psychoanalytic works were systematically marginalized and forgotten by the communist regime, which declared Freudianism a "bourgeois and reactionary doctrine." Today, amid renewed interest in psychoanalytic literary criticism in Bulgaria and globally, his legacy deserves thorough reevaluation and actualization.

Key words: psychoanalysis, Lyubomir Rusev, Bulgarian literature, Hristo Botev, Peyo Yavorov, libido, autism, death drive, sublimation, Oedipus complex

ВЪВЕДЕНИЕ

Любомир Русев Минчев е роден на 23 февруари 1902 г. в Разград. Завършва гимназия там, учи икономика във Виена, а през 1928 г. се дипломира по педагогика в Софийския университет. Два пъти специализира в Берлин, вторият път по време на Втората световна война. Работи като учител, преподавател в Учителския институт в Дупница, училищен инспектор и дори открива първия логопедичен кабинет в Разград през 1927 г. на ул. „Станционна“ (днес „В. Левски“).

Неговото научно творчество се развива в три основни направления: педагогическо (включително статии за възпитанието, педагогически речник от 1936 г. и книги за наследствеността), социално-психологическо и чисто психоаналитично. В периода между двете световни войни основният му интерес е насочен към психоанализата, която той не само популяризира чрез беседи, лекции и статии в цялата страна, но и развива оригинално. Сред най-важните му трудове са „Глад и либидо“ (1932), „Психоанализа на Ботевото творчество“ (1933), „Аутизъм в лириката на Яворов“ (1934), „Войната като влечение към смъртта и сродяване с ужаса“ (1935), „Основи на религиозния живот“ (1937) и др.

След 1944 г. почти цялото му психоаналитично наследство е „изтрито“ от културното пространство поради идеологическата забрана на всичко, което не се вписва в марксистко-ленинската философия. Целта на настоящата статия е да възстанови и представи ключови аспекти от литературно-психоаналитичния принос на Русев, като се фокусира върху анализа на Ботев и Яворов, както и върху централната му теория за връзката между глад и либидо. Този фокус подчертава оригиналността му в сравнение с чистото популяризиране на Фройд.

Биографичен контекст и обща характеристика на творчеството

Русев публикува под различни псевдоними (д-р Л. Минчев, д-р Л. Юлиянов) и в престижни издания като „Философски преглед“ (основан от проф. Димитър Михалчев), „Училищен преглед“, „Листопад“, „Българско училище“, а по-късно в 50-те и 60-те години – в сп. „Начално образование“. Умира в София на 31 май 1987 г.

Той не се задоволява само с популяризиране на Фройд. Както отбелязва Shopov (2007), българските психоаналитици имат свой оригинален принос: Иван Кинкел изследва психологическите основи на религията (студията му е публикувана в международното списание „Imago“ и получава адмирации от Фройд и Отто Ранк), а Русев – връзката между глад и либидо, както и приложението на психоанализата към българската литература (Ботев, Яворов, Славейкови).

Научното му творчество включва: педагогически статии за умората, наследствеността, онанистичната невроза, инстинктите при подрастващите; фундаментални въпроси на психоанализата; психоанализа на художественото творчество; психоанализа на религията и социалните явления.

Методология на психоаналитичния литературен анализ

Русев третира литературния текст като „съновидение“ – проявление на несъзнателното, в което се крият потиснати желания, конфликти и травми. Основните инструменти, които използва, са:

- **Либидо** – като основна психична енергия, която може да бъде сублимирана в изкуство;
- **Аутизъм** – като защитен механизъм на оттегляне от външната реалност към вътрешния свят;
- **Влечение към смъртта (Thanatos)** – противопоставено на Ерос, обясняващо теми на разрушение, меланхолия и самоунищожение;

- **Конституционална типология** (по Ernst Kretschmer) – шизотимен (двойствен, свръхчувствителен) и циклотимен (полярни настроения) тип, свързани с телесната конституция и душевните особености.

Този подход е интердисциплинарен, комбиниращ психология, биология и културология, и предвижда по-късни развития в психоаналитичната литературна критика (Жак Лакан, Юлия Кръстева, фройдистки последователи).

Психоанализа на творчеството на Христо Ботев

В статията „Психоанализа на Ботевото творчество“ (1933) Русев разглежда Ботев като типичен шизотимен характер – „двойствена натура“, която се люшка между „гениални прозрения“ и „невъобразимо тъпоумие“ (Rusev, 1933, с. 223).

Русев описва душата на Ботев като „... Душата на Ботев, разкрита в творчеството му, се характеризира с постоянни вулканични изригвания на афектно-импулсивна лава. Измъчват я „злобна памет“ и „думи отровни“. „Себе си, брате, губя, тия глупци като мразя“ ... „Ботев схваща някакво разлагане и огрубяване на душевния си свят, което изразява: „Душата ми в огън тлее“. „Погледът мрачен, умът не види добро ли, зло ли насреща иде“. ... „В гърди ни любов, ни капка вяра“ ... В двадесетте стихотворения, които са предмет на настоящето изследване, има толкова афективни избухвания, колкото реда са написани ...“ (Rusev, 1933, с. 223–224).

Русев подчертава, че „психоаналитични бележки, внесени в непсихоаналитична система, нямат стойност“ (Rusev, 1933, с. 223), и оправдава прилагането на метода с факта, че „Ботев си служи със същия термин „затрупват“, както учените психолози“ (Rusev, 1933, с. 223).

Едипов комплекс и амбивалентност към Майката-родина

Централен мотив в анализа е Едиповият комплекс. В стихотворението „Майце си“ Русев вижда класическо проявление на забранено либидо към майката: „Ботевата психична енергия – либидото, му е отправено към майката, която е забранен обект; това либидо трябва да се унищожи“ (Rusev, 1933, с. 228). Любовта към майката се превръща в „погребална песен“, където „любовта се превръща в смърт“ (пак там).

В „На прощаване“ се оформя „триъгълна ситуация“ – героят, майката и бащата/братята – където либидото се насочва към разрушение. В „До моето първо либе“ Русев открива „разрушителна регресия“, а в „Обесването на Васил Левски“ родината замества майката, а потисниците – бащината фигура. Тази амбивалентност (любов/омраза) е ключ към разбирането на революционния патос като сублимация на лични травми.

Нарцисизъм и анимизъм в „Хаджи Димитър“

Една от най-интересните интерпретации е на „Хаджи Димитър“. Русев отбелязва пълния анимизъм и нарцистичен характер на героя: „Явно е, че зад образа на самодивите стои майката, която трябва да изпълни последния завет“ (Rusev, 1933, с. 229). Цялата природа – самодиви, зверове, вятър – се върти около умиращия герой, което е проекция на нарцистично желание за централност и сливане с майчиния образ. Това е класическа фройдистка проекция, където външният свят отразява вътрешни желания.

Сублимация на глада и влечението към смъртта

Русев свързва революционния патос с „глад“ – както физиологичен (от бедността), така и социален (от робството) – който се сублимира в либидо, насочено към идеала за свобода. В същото време борбата е маскирано „влечение към смъртта“ – катарзис чрез разрушение. Ботев

сублимира омразата и травмите в обществено-ценна дейност, постигайки „вътрешно освобождение“.

Русев полемизира с Михаил Димитров, който отрича психоаналитичния подход като редуccionистки. Според Русев обаче именно несъзнателното е ключът към разбирането на Ботев като „невротик“, чиито комплекси се трансформират в национален поетичен глас.

Аутизъм в лириката на Пейо Яворов

В „Аутизъм в лириката на Яворов“ (1934) Русев характеризира Яворов като циклотимен тип – с полярни настроения от възторг до черна тъга. Аутизмът е представен като защитен механизъм: лириката е интроспекция на несъзнателното, либидото е обърнато навътре вместо към обекти.

В стихове като „Нощ“, „На Лора“, „Градушка“ Русев вижда суицидни импулси като конфликт между Ерос и Танатос. Смъртта се възприема като освобождение от „гледа“ за любов и признание. Анализът показва последователност в метода на Русев и подчертава как Яворовата поезия е проява на вътрешен разкол, типичен за модернистичната литература.

Теорията „глад и либидо“ – централна за литературния анализ

В книгата „Глад и либидо“ (1932, с предговор от Иван Кинкел) Русев предлага, че гладът е първичен импулс, който се развива и трансформира в либидо. В литературата това се проявява като сублимация: „гладният“ поет превръща физиологичния и социален глад в символични творчески енергии.

В българския контекст гладът отразява историческите условия – робство, бедност, национално потисничество – които се трансформират в революционен и поетичен патос. Тази идея е оригинално развитие на фройдизма и служи като теоретическа основа за анализите на Ботев и Яворов, свързвайки физиологията с културата.

Дискусия: актуалност и ограничения

Подходът на Русев предвижда съвременните психоаналитични и постструктуралистски интерпретации на литературата. Той е актуален за днешните изследвания върху травмата, идентичността и националния мит.

Въпреки това, той е ограничен от:

- субективност на интерпретациите;
- зависимост от раннофройдистката парадигма, критикувана днес за редуccionизъм, патриархалност и липса на емпирични доказателства;

Все пак, приносът му е безспорен за развитието на психологията и литературознанието в България, особено като мост между европейската психоанализа и националната културна традиция.

Заклучение

Психоаналитичното наследство на Любомир Русев представлява ценен и дълго време недооценен принос към българската култура и наука. Неговите оригинални анализи на творчеството на Христо Ботев и Пейо Яворов разкриват дълбоките несъзнателни конфликти в националната поезия, свързани с глада, либидото, амбивалентността и влечението към смъртта. Възстановяването и актуализирането на тези идеи е от съществено значение не само за историята на психоанализата в България, но и за съвременните интердисциплинарни изследвания на литературата, психиката и културната идентичност. Монографията „Психоаналитичното творчество на Любомир Русев“ (2021) е моят скромн опит да извадя от забвение значимата фигура на Л. Русев и да допринеса за преоценката на неговото наследство.

ЛИТЕРАТУРА

Kolektiv. (2000). *Balgarskata filosofska kultura prez XIX – XX vek: Biografichno-bibliografski spravochnik* [The Bulgarian philosophical culture in the 19th–20th centuries: Biographical-bibliographical reference book]. Sofia.

Rusev, L. (1932). *Glad i libido: Prinos kam psikhanalitichното uchenie za libidoto* [Hunger and libido: Contribution to the psychoanalytic doctrine of libido]. Sofia: Pечатnitsa „Doverie“.

Rusev, L. (1933). Psikhoanaliza na Botevoto tvorchestvo. *Filosofski pregled*, 3, 223–235.

Rusev, L. (1934). Autizăm v lirikata na Yavorov. *Filosofski pregled*, 5.

Rusev, L. (1935). *Nasledstvenost i vazpitanie* [Heredity and education]. Sofia: Kooperativna pechatnitsa „Gutenberg“.

Shopov, K. (2007). *Balgarskiyat frojdizam: Psikhoanalizata: idei i posledovateli* [The Bulgarian Freudism: Psychoanalysis: ideas and followers]. Blagoevgrad: SWU.